DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA

SISTENS

PERICVLA NONNVLLA CIRCA METHODVM EVACVANTEM IN GENERE ET CATHARTICORVM EFFECTVM IN SPECIE

QVAM

RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

DOMINO

CAROLO AVGVSTO

DVCE SAXONIAE VIMARIENSIVM ET ISENACENSIVM
PRINCIPE LANDGRAVIO THVRINGIAE REL.

CONSENSV

GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS

PRO GRADV DOCTORIS

SVMMISQVE

IN MEDICINA ET CHIRVRGIA HONORIBVS
IVRIBVS ET PRIVILEGIIS RITE CAPESSENDIS

A. D. XXI. APRILIS. cIɔIɔcccxi.

PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI

SVBMISIT

AVCTOR

CAROLVS WILHELMVS KEIM

BEROLINENSIS

IENAE
TYPIS PRAGERI ET SOC.

VIRO

PERILLVSTRI EXCELLENTISSIMO

DOCTISSIMO

CHRISTIANO LVDOVICO MVRSINNA

MEDICINAE ET CHIRVRGIAE DOCTORI
REGII ORDINIS AB AQVILA RVBRA TERTIAE CLASSIS
EQVITI CHIRVRGO GENERALI EXERCITVVM BORVSSI-
CORVM CHIRVRGIAE PROFESSORI DEPVTATIONIS TECH-
NICAE MEMBRO MEDICINALI NOSOCOMII CHARITATIS
QVOD BEROLINI FLORET CHIRVRGO PRIMARIO ACA-
DEMIAE VINDEBONENSIS CHIRVRGICAE SOCIETA-
TISQVE ARTIS OBSTETRICIAE QVAE
GOTTINGAE EST SOCIO REL.

HVNC LIBELLVM ACADEMICVM

D. D. D.

AVCTOR.

VIR PERILLVSTRIS

Haud exiguum eſt naturae beneficium naſci ab parentibus bene validis atque probis, quorum ad exemplum compoſiti filii poſſint et ſibi, et patriae vtiles fieri, maius vero cenſendum eſt divinae providentiae documentum primis vitae annis venire in contubernium quaſique convictum virorum et morum honeſtate, et doctrinae amplitudine, et meritorum fama inſignium. Illis enim vita, his excolendi animi inſtitutio debetur, neque dubium cuique eſſe poteſt, ex vtra parte ſit praeſtantia, quippe vita ſine literis nulla putanda eſt. Haec vero laus, hic honos ad TE, VIR PERILLVSTRIS, prae ceteris pertinere videtur. Per tres annos et amplius interfui TVIS lectionibus, et ab ore TVO pependi, neque hinc diſceſſi, niſi doctior, et ad communem vitae vſum aptior, deinde me amanuenſem eſſe voluiſti, vt TVVS in me amor, TVA in me fidu-

fiducia apud omnes exſplendeſceret. At quid ego TIBI offeram pro tot tantisque in me collatis beneficiis, niſi grati animi teſtificationem? Accipe ergo, VIR PERILLVSTRIS, hunc libellum mole parvum, ſed nomini TVO inſcriptum, vt, quantum TIBI debeam, omnibus innoteſcat, neque ſperne tenuitatem eius atque iuvenilem formam. Pauperes farre litant, neque, vt in proverbio eſt, vltra vires aliquis obligatur. Faxit ſummum numen, vt per plures annos vivas intemerata valetudine, ſine qua vita propius abeſt ab miſeria, vive TIBI, vive patriae, vt ſtrenuus chirurgus, vive amicis, et ſi tanti TIBI videor, noli oblivifci eum, qui non, niſi cum morte, TVI amorem et grati animi ſenſum abiiciet. Vale, fave, et res TVAS age feliciter. Scripſi Berolini a. d. XIX. Aprilis CIƆIƆCCCXI.

SECTIO

SECTIO I.

De methodo evacuante in genere.

§. 1.

Inter omnes, quae et antiquiſſimis, et noſtris floruere temporibus, medendi methodos evacuans profecto haud parum emicuit, at illa tamen modo nimis laudata, modo in numerum inutilium et obſoletorum medicaminum relata eſt. Nunc unica medendi rationalis via habita, brevi temporis ſpatio plus iuſto repudiata eſt, ſaepiusque is, qui ſyſtema aevi ſui haud amplecteretur, neque eam in uſum vocaret, more hominum ſolito deriſus atque contemtus abiit.

§. 2.

Priusquam ſplendidum illud Brownianismi tempus apparebat, omnia dividebantur remedia

media in 1) evacuantia, 2) evacuationem cohibentia, et 3) alterantia. Fluida enim, ſecundum medicorum doctrinam veterum, prima erant, quae in organismo animali ſolido, quem mortuum fere putarent, omnia peragebant, quae cum macrocosmo organismum coniungebant, quae per illum mutata perturbatis ſolidarum partium functionibus anſam praebebant, quorumque aut qualitatis, aut quantitatis aberratio proxima morborum cauſa habebatur. Nimiam igitur eorum abundantiam e corpore detrahere, detrimentum iuſto maius, quod hinc vel ortum, vel metuendum erat, deminuere, atque naturam eorum commutare, ſumma totius medicinae erat quaeſtio.

Attamen etiam maiores noſtri nonnullos morbos, in quibus nullum humorum vitium inerat, atque nec aucta, nec diminuta excrementorum eiectione conſiſtebant, ſanari poſſe animadverterunt, remediaque hoc modo ſanitatem reſtituentia iure alterantia nominavere, eorumque effectum in mutata vi vitali vnice quaerendum eſſe cenſuerunt.

§. 3.

§. 3.

Noſtrorum vero temporum phyſiologia nos docet, fluida neutiquam organiſationis ſummum eſſe, neque ab iis ſolidae partes, intentis ſidibus ſimiles, ſecundum eorum mutationes, varias ad oscillationes functionesque efficiendas coerceri poſſe. Apparuit nobis potius, ſolidas fluidasque partes mutuo inter ſeſe eſſe vinculo coniunctas, ita, ut utraeque tantum ad unum ac totum organice iunctae, vitae phaenomena demum proiiciant, ac ſi altera pars alteri praevaleret, fluida magis, quam ſolida eſſent ſubiicienda. Quare etiam primaria fluidorum perturbatio et alienatio experientia medicorum nunquam occurrit. Quamvis vero fluidorum anomaliam, vt proximam morborum cauſam, non longius retinere liceat, neque evacuationis remedia omnium praecipua eſſe poſſint, tamen ſequitur, vt ea non plane ex apparatu medicaminum reiicienda videantur. Mutata theoria eſt, non item abrogatus eorum vſus, cum ſaepenumero ſine his nulla ſit medicina.

§. 4.

Etiamſi vero fluidorum anomaliam plurimis morbis fontem praebere concedamus, evacuandi

cuandi methodus tamen ex parte laboraret, ſi eam ſoli fluidorum qualitatis commutationi opponeremus. Abundantia et defectus vel diminutis, vel auctis auferri poteſt excretionibus, quomodo vero alienata qualitas? Quomodo ſudor ex maiorum opinione luem veneream e fluidorum copia expelleret? Acrimoniam ſolam ſeiunget, ſanum et integrum humorum ſtatum non coercebit. Hinc vero ratio apparuit, quare ſpecificam ſingulorum remediorum efficaciam ſingulis materiis expellendis adaptandam eſſe cenſuerunt. Vnde melanagoga, cholagoga, hydragoga, phlegmagoga, panchymagoga, orta ſunt. Recentiores, experientia duce, organicam accuratius perſcrutantes oeconomiam, hanc opinionem debilem atque infirmam abiecerunt, naturalemque excretorum differentiam plerumque organo excretorio, eiusque anomaliis niti affirmaverunt.

§. 5.

Pariter vero falſa ratione, Brownii qui ſequebantur theoriam, evacuandi methodum repudiabant, nihil ab ea, niſi fluidorum diminutionem totiusque corporis debilitationem exſpectantes. Pathologiae ſic dictae humoralis erro-

errores dum oppugnabant, ipfi rurfus, alteri parti nimis infervientes, folidorum tantum morbos amplexi funt, fluidorum fimul organifatione negata, ea quafi maffam exanimem et folidi vivi actioni fubiectam effe docebant. Quorum cum neceffaria fint ad phaenomenorum vitalium excitationem ac continuationem, decrementum omnino vires debilitatas reddere oportebat, qualitas vero eorum e folidorum ftatu enata erat, ex quibus anomalia atque integritas illorum egreffa, et anomaliae etiam folidorum ftatus mutatione auferendae videbantur. Solidorum igitur ftatum folummodo refpicientes tunc demum, ubi nimia eorum incitatio debilitationem (fenfu Browniano) requireret, evacuatione opus effe contendebant.

§. 6.

Eodem vero iure, quo pathologiae humorali occurfabant, etiam Brownii theoriae obiiciendum eft, quod in alteram tantum partem animadverteret, quin imo ea, ni omnis fallor, latius a vera naturam perfcrutandi via aberat; Lufus quafi externarum rerum fummus fecundum eam rationem eft, organismi tenerrima, eaque maxime compofita machina macrocosmi

in

in eam incitatione tantum vivit, omnique ſpotaneitate privata eſt. Mutato macrocosmo, etiam microcosmus mutatur, morbisque variis corripitur, macrocosmi integritate reſtituta, etiam organismi ſanitas regreditur. Medicus, Brownio auctore, vnicus ſanitatis auctor eſt, nequaquam vero ſanitatis redeuntis fontes in organismi autocratia quaerendi ſunt.

§. 7.

Iam vero brevi ac conferto examine, quid methodus illa evacuans in materia medica hodie valeat, exquirere mihi propoſui. Cuius incepti difficultates penitus ſentiens veniam a lectoribus mihi peto, ut primo nunc auſu ſcriptori in publicum prodienti ignoſcant, hocce vobis periculum offerre volui, vt ſatisfacerem legibus academicis.

§. 8.

Ab omni aetate medicamenta evacuantia variis dividendi rationibus varie dividebantur, diviſiones praecipuas huic tractationi praeponere neceſſarium aeſtumo, et quidem

primo, ſecundum *organa viasque, quibus evacuantur*:

a)

a) per vias ſic dictas primas,

α) *emetica ſiue vomitoria,*

β) *cathartica ſiue purgantia.*

b) per vias ſecundas, et quidem

α) per cutem; Tunc *diaphoretica*, *diapnoica*, *ſudorifera*, dicta ſunt.

β) per pulmones; hinc *becchica*, *expectorantia,*

γ) per glandulas; hinc *ſalivalia*, *ſialagoga,*

δ) per naſi organa excretoria, hinc *errhina*, *naſalia*, *ptarmica*, *ſternutatoria,*

ε) per organa uropoietica, hinc *diuretica* orta,

δ) per genitalia ſexus ſequioris; hinc *metrica*, *emmenagoga*, *uterina,*

deinde, ſecundum *evacuatorum qualitatem*; hic permultas claſſes noſtrorum temporum ſcientia vanas eſſe (§. 4.) invenimus, denique ſecundum *effectus gradum.* Haec enim theoria magis ad quantitatem evacuatorum, illa fere ad ſolam qualitatis differentiam reſpicit, et per priorem, ſecundum ſive tertium gradum rem omnem dividit. Neque negandum eſt varios eſſe gradus in eo, quod efficiant remedia, tamen etiam nos haud effugere debet hanc varietatem praeſertim ad hominem pertinere, nos

vero

vero ad medicamentorum vim generali enumeratione transmittimus.

§. 9.

In his cuiusque evacuantis remedii viribus perpendendis, tria, ni fallor, momenta praecipue notanda ſunt:

Primum ipſa evacuatio effectusque detrimento fluidorum quaſi productus; tunc praecedit vis vitalis illius organi, vnde evacuatur, permutatio, deinde ſequitur influxus topicae mutationis in totum organismum.

§. 10.

Quae tria momenta ſingulatim examinare, et ſpeciatim ad laxantium medicaminum genus referre, mihi liceat.

Brownii theoriam ſequentes ita ſtatuebant, fluidis detractis, debilitatur organismus, veteres vero medici evacuationem medicinae ſummum remedium habuere. Qua de re, nascente Brownii ſchola, pertinaciter de iſta opinione decertatum eſt. Quieto vero et aequo ſi rem contemplamur animo, ea, quae nos vera

Brow-

Brownii theoria docuit, amplectamur, quae falſa in ea occurrunt, omittamus.

§. 11.

In iudicando vero evacuationis effectu primum discrimen faciendum erit inter fluida, quae organismi partes integras efficiunt, et fluida organismo aliena? Illae enim organicae feriei neceſſariae partes ſine totius organismi permutatione nunquam permutantur. Si quis ſanguinis qualitatem maiorem perdidit, huiusce detrimenti influxum perniciofum per totum ſentit corpus, ductus thoracici laeſiones ſerius ociusve chylum nutritioni corporis neceſſarium detrahendo mortem certam adferunt, continui copioſique ſudores organismum admodum exhauriunt, cuius experientia aeſtivo tempore cuivis homini occurrit, diarrhoeae frequentes, eaeque vehementes, animales corporis vires hebetant, ſaepiusque periculum vitae ſummum producunt.

§. 12.

Alias vero nobis apparebit effectus evacuationis, cum fluida aliave corpora organismo prorſum aliena, qui morborum primas vel ſecundas

cundas

cundas caufas fefe praeftiterant, e corpore removeantur. Horum enim influxus vitalibus actionibus noxius, ac nonnunquam maxime peftiferus effe poteft, morbos graues excitat, intenfitatem, harmoniam ac modum functionum mutat, directo vel indirecto modo debilitatem attrahit. His igitur arte medici remotis, organismi integritas tantummodo in integrum reftitui poteft. Quantum igitur abeft, ut quoddam peregrinum oefophago inhaerens removere timeamus, tantum etiam abfit, vt cunctemur faeces, inteftinis ob eorum atoniam inhaerentes, morbi alicuius caufam remotam, vel concaufam fefe praebentes, ftudiofe educere. Quin ipfe illud quinque ante annos vidi, cum fenex feptuaginta circiter annorum typho nervofo laboraret, cum horrendis capitis doloribus totiusque nervofi fyftematis oppreffione coniuncto. Ego enim, alvo tamarindis et enemate leniter evacuata, cephalalgiam evanescere, nervorum fyftematisque fanguinei actiones vitales celerrime atque bono cum omine refurgere videbam.

§. 13.

Sed et fluida, organismi partes integras, vt

vt in crisibus naturae autocratia, sic etiam arte sub quibusdam conditionibus educere licet cum magno valetudinis commodo,

a) vbi inter solida fluidaque harmonia ita mutata est, vt solida, quae intra continent fluida, non amplius impetum cohibere possint, indeque enatae solidorum nimiae contentiones paralysin eorum attrahere minantur. Haec vero conditio in systema sanguinis saepius ingreditur, et consensu medicorum confirmatur. Vtamur exemplis, vt certior nostra videatur esse adfirmatio. In maiori quodam Germaniae nosocomio medicum peritum, sed excitationis theoriae nimis inservientem, dirum illud verbum, „mors in olla est" pronunciantem audivi de aegroto, typho vehementissimo, totalique fere arteriarum virium prosternatione laborante: Frustra omnis excitationis apparatus exhaustus erat. Medicus alius animo aequo et ab theoriae consectatione alieno experientiam tantum, vt magistram optimam, sequens, venae sectionem proponebat, quae, rebus sic pessime constitutis, tandem concedebatur. Vena aperta, sanguis effluit, et mehercle ab eo temporis momento tenuissima sanguinis unda fortius pulsat, torpor diminuitur, forma passiva activae cedit, facies iamiam deformis et morientis

 fere

fere ſimilis vigere incipit, et, vt breviter dicam, cum vena aperta ſtadium decrementi morbi incipiebat.

§. 14.

b) In morbis aucta vi vitali partium ſolidarum nitentibus (ſthenicis) fluida ſunt educenda, vt ſtimulus per fluida ſolidis infeſtus diminuatur. Huius generis morbi et vniverſales, et topici occurrunt, et in his eminent ſynocha ſive inflammationes ſthenicae. Cum omnes fere medici in hac indicatione conſentiant, nihil amplius de ea loquar. Hocce tantum notandum eſſe mihi videtur evacuationes hoc quidem caſu vero theoriae incitationis ſenſu, id eſt, vt debilitantia remedia, adhiberi.

§. 15.

c) Porro in morbis, vbi, omni ad vniverſalem polychymiam vel oligochymiam reſpectu praetermiſſo, fluida partem generoſam ita vrgent, vt periculum inde ei iminineat, ſaepiusque tantum celerrima evacuatio organon vitamve conſervare poteſt. Fluidorum vero diminutio hoc in caſu duplici fere modo prodeſſe mihi videtur, idque primum per diminutionem fluidorum vniverſalem, indeque pendentem

tem localem, deinde fluidorum directionem ab organo aegroto ad secretionis organon derivando. His vero morbis plurimorum organorum inflammationes adnumeramus, quales sunt encephalitis, pneumonia cet. cum nempe febris socia perfecti typhi naturam non habeat.

§. 16.

Nunc ad ipsam organorum secernentium commutationem evacuatione enatam venio. Mutata organi cuiusdam producentis activitate, mutata etiam nobis praebet producta, et producta a norma naturali aberrantia producentis organi aberrationi nituntur. Glandulae salivales, quamdiu valent, eandem semper hominis individualitati convenientem secernunt salivam, tractus intestinorum statu sano eundem succum gastricum entricumque, organa chylopoiëtica eandem accipiunt bilem. Auctae igitur diminutaeque evacuationes organi excretorii commutatam poscunt activitatem.

§. 17.

Hoc vero in casu nec auctio, nec diminutio excretionis scopus nobis est evacuantia adhibendi. Sequitur enim auctio scopum alium

a nobis petitum feliciterque contactum, abundantior excretio nihil, niſi ſymptoma mutatae organi ſecretorii vis vitalis. De debilitante huius methodi effectu nobis hic ſermo non eſt, niſi ille ſalutaris effectus mutatae vis vitalis a debilitatione noxia ſuperatur. Cum e. c. diaeta mollis luxurioſaque, vita ſedentaria, aliique influxus nocentes tractum inteſtinorum debilitantes, energiam eiusdem deminuerunt, rheum aliaque huius modi remedia, coniuncta inſuper cum iis diligentiſſima corporis cura, ſaepius breviori tempore ductus cibarii tonum reſtituent, quam illa ſic dicta ſtomachica, amara, ſpirituoſa.

§. 18.

Ad ultimum denique evacuantis methodi effectum pervenio. Omnis organismus multis conſtituitur partibus, quarum ſingulae per ſe iterum quaſi totum aliquod efficiunt, a quo reliquae partes, tanquam ab principio, pendent. Eadem vero ratione, qua partes a toto diriguntur, totum his partibus iterum nititur. Totius organismi integritas etiam ventriculi ſanitatem praebet, ventriculi morbus neceſſario minorem maioremve totius microcosmi anomaliam ſociam habet. Cuius vis organismi ſphae-

ſphacra in ſe finita quaſique clauſa eſt, organismus compoſitus ſphaeris plurimis eodem modo in ſe ipſis finitis clauſisque conſtituitur. Nullum organon, ſphaerarum ſerie contentum a norma ſua aberrare poteſt, niſi vt organismus ipſe etiam anomalia corripiatur. Totum in parte, in toto quaevis pars exiſtit. Quamquam hac via omnia inter ſe coniuncta ſint organa, nexus tamen inter ſingula modo firmior, modo laxior invenitur.

§. 19.

Duplici ratione organorum variorum actiones a ſe invicem pendent; Altera enim alteram vel excitat, vel tollit. Conſenſus, ſympathia, polaritas, antagonismus, actio mutua, en nomina multa ſcholaſtica, quibus duas hasce ſignificamus rationes! Accuratior huius conſenſus aeſtimatio maximi eſt momenti phyſiologiae, pathologiae therapiaeque cultoribus. Organicae huius organorum corporis animalis coniunctionis documenta quam plurima nobis organismi humani naturam ſine verborum pompa perſcrutantibus occurrunt. Antagonismi veri imaginem, e. gr. inter vitam organismi vegetativam animalemque ratio mutua nobis, quibusdam conditionibus ſeſe praebet.

Quam-

Quamquam enim alteram altera poscit quaſi in ſubſidium, nullam tamen, altera integra remanente, augere licet. Raro igitur luxurioſam corporis humani vegetationem, rationis iudiciique perfectioni facultati ſociam invenies, rariſſimeque ingenium excellens in corpore amplo et luxuriante cum firma valetudine ſociatum videbis, animo, durante die, agili ac maxime activo, hac ipſa intentione corpus ipſum deteritur, dormiente eo, et quaſi ab contentione virium requiescente, corpus aucto vivit vigore, inde etiam oritur languor, illaque poſt coenam diminuta animi vivacitas ſagacitasque.

§. 20.

Vti vero omnia microcosmi ſyſtemata invicem ſibi vel oppoſita ſunt, vel conſentiunt, ita et ſingula inter ſe organa agunt, quorum omnium ventriculus maxime eſt cum toto, et cum ſingulis corporis connectitur partibus. Eximius autem eius in oeconomiam animalem aliorumque organorum actiones influxus partim functionibus eius vegetationi inſervientibus, partim arctiſſimae eius cum plexu ſolari, ſyſtematis gangliaris centro, coniunctioni mechanicae dynamicaeque nititur. Secretionum

ven-

ventriculi mutata qualitas quantitasque etiam mutatam eius activitatem requirit, atque huius mutationis beneficio, ſi ſatis gravis eſt, totius nervorum ſyſtematis tonum mutari facillime apparet. Dehinc fortaſſe ſaluberrima illa, eaque ſaepius improviſa emetici vis antifebrilis in febrium intermittentium epidemiis ſaepius probata eſt. Nam licet interdum materiarum in ventriculo contentarum evacuatio haud parum ad ſanitatem reſtituendam conferre poteſt, ea tamen haud ſemper evacuationis effectus ſaluberrimi fontem nobis ſeſe praebebit, difficillime etiam accipi atque defendi poteſt febrium omnium intermittentium, quae, durante epidemia, medico occurrunt, cauſas remotas in inteſtinorum infarctibus eſſe quaerendas. Sine dubio vero febris intermittens nervoſi ſyſtematis anomaliam ſociam habet, et ad gangliorum ſyſtema praecipue pertinet. Emeticum non ſolum ventriculi mutat tonum, ſed etiam in ſyſtemate gangliari mutatas actiones excitare poteſt, et hoc modo fortaſſe cauſam internam paroxysmi eiusque antogonismus maxime apparet. Etenim, ventriculi actionibus auctis, functiones etiam minori intenſitate fieri videmus. Quo fit, vt, ſecundum peritorum medicorum experientiam, laxantia in variolarum

riolarum ſtadio efflorescentiae data efflorescentiam ipſam impediant, in desquamationis vero ſtadio methodus laxans a plurimis medicis laudatur, quia vlcerum aliorumque cutis morborum formationi ſalubriter occurrit.

§. 21.

Tribus hisce remediorum evacuantium effectibus nonnulli alii, minoris tamen momenti, adnumerari poſſunt; quos, cum latius a propoſito abſunt, lubens omitto, et ad ſpecialem evacuantium aliquorum remediorum, et quidem *purgantium contemplationem* me converto.

SECTIO II.

In qua evacuationis effectus univerſales ad cathartica referruntur.

§. 22.

Cathartica ea nominamus remedia, quae inteſtina per anum evacuant. Secundum effectus eorum gradum dividuntur in talia, quae leniter educunt, (*laxantia*, *eccoprotica*, *lenitiva*) vel quae graviori pollent vi, eaque *purgantia*, item graeco nomine *draſtica* nominantur.

tur. Iam ſupra de improbanda priorum temporum diviſione ſecundum excretorum qualitatem locuti ſumus, eamque pro merito aeſtumavimus. Quamquam vero diviſio per virium gradus haud inanis eſt, tamen quodvis medicamen alias adhuc, et ſingulares vires habet, quarum commemorationem iam omitto. Generaliter igitur tantum *vires* atque *vſum laxantium* per tria illa ſupra conſtituta momenta accuratius enarrabo.

§. 23.

I. Cathartica primum propinantur, vt aliena, organismo nocentia, e corpore removeantur. Quae quidem nocivae materiae aut tales ſunt, quales inteſtina continere ſolent, aut quae raro in iis inveniuntur. Illius generis ſunt cibi potusque conſumti, huius vero devorata chemice mechaniceve noxia inteſtinis.

§. 24.

Cibi vero duplici modo in tractu inteſtinorum retineri, et infarctus producere queunt, et quidem, ſi vel ductus cibarius ſolus, vel vna cum toto organismo atonia laborat, vt vires eius ad contenta immutanda et promovenda

venda non ſufficiant, vel ſi, quae continentur in tractu inteſtinorum, qualitate quantitateve naturales organorum chylopoieticorum vires ſuperant.

Primum cruditatum, vt excitamentorum organismo alienorum, in inteſtina effectus, permutatio eſt actionum, quae proprie ipſas inteſtinis inſunt. Tunc illae quidem aliorum incitamentorum quaſi nutrimenta ſunt, et pharmacorum efficaciam vel diminuunt, vel omnino tollunt. Deinde in organorum vicinorum (ſyſtematis praeſertim venae portae) functionibus obſtacula haud levia producunt, eoque modo neceſſariam ſyſtematis ſanguiferi harmoniam turbant, ſanguinisque aequalem per totum corpus diſtributionem immutant.

§. 25.

Cruditates ſi adſunt, duplici modo amovendae ſunt, et quidem

1) Tractus inteſtinorum vim vitalem roborantibus excitando, vel

2) Cruditates directe laxantibus evacuando.

Prima methodus tunc adhibenda eſt, cum cauſſa infarctus in atonia conſiſtit, altera, vbi in nimia ciborum aſſumtorum copia quaeritur. Si infarctuum quantitas roborantium efficaciam impe-

impedire poſſit, laxantia vel praemittenda, vel cum illis coniungenda erunt. Omnibus vero laxantibus hoc reſpectu rheum antecellit, quia, dum evacuat, ſimul vim ductus cibarii et tonum leniter auget, et ea quidem via, ſi caute ac perita manu porrigitur, tractus inteſtinorum atoniam ſaepius faciliusque removebit, quam illa a multis auctoribus nimis laudata amara et ſpirituoſa. Nihilo minus nobis rheum ex opinione vulgari vniverſale eſt medicamen contra omnes abdominis effectus, quia, ſi cauſſa alia ſubeſt, etiam mutanda eſt medendi ratio.

§. 26.

Si vero infarctuum cauſſa nimiae aſſumptorum ineſſet copiae, periculi inde orti gradus inflammationis atoniaeve inde ortae intenſitas, indicationem nobis praebent, num fortiora leniorave medicamina adhibenda ſunt. Ceterum etiam ductus cibarii ſtatus qualitatem remedii adhibendi et modum indicabit.

§. 27.

Alienis corporibus in tractu inteſtinorum contentis, quorum in eum effectus vel minuendus, vel tollendus eſt, duae nobis ſunt methodi propoſitae. Prima eſt remotio ſive evacuatio

noci-

nocivorum, tunc efficaciae eorum diminutio perfectave exſtinctio obiicitur. Huic vero indicationi ſatisfacimus vel

1) remediis mechanicis, et quidem aut involventibus, (e. gr. pulpis, lacte), aut lubricantibus (e. gr. oleo etc.)

2) vel chemicam nocentis materiae naturam imminutantibus, vel denique

3) ſpecifica vi agentibus, (e. gr. Coffeae infuſum (opio aſſumto).

Semper vero prodeſt venenum aliamve materiam noxiam, quam primum fieri poteſt, removere. Quibus vero conditionibus id fieri poſſit, toxicologia nos ſatis ſuperque docet. Plerumque vero per vomitum evacuandum eſt, tantumque, vbi emetica contraindicantibus prohibentur, evacuatio per anum praeferenda eſt. Etiam chemicam remedii qualitatem diligentiſſime conſiderare debemus, praeſertim cum venena chemico agunt modo.

§. 28.

Vt vero ſecundum tertiumque laxantium effectum, nempe mutationem per ea in tractu inteſtinorum excitatam, et huius mutationis in totum organismum influxum intelligamus, neceſſe eſt, vt ea, quae excernuntur, ante omnia ab amicis bene inquirantur.

Quae

Quae vero excernuntur, ſunt vel in inteſtinis contenta, vel ſuccus per inteſtinorum glandulas productus entericus. — Excretio vero ipſa aucta non, niſi aucto motu periſtaltico, auctaeque ſucci enterici ſecretioni niti poteſt. Accelerato autem motu periſtaltico, abdominis viscerum actiones mechanico modo augentur, et praeſertim ſyſtematis venae portarum functiones ad maiorem intenſitatis gradum excitantur. Huiusce vero ſyſtematis ſanguiferi activitate mutata, etiam totius ſyſtematis energia mutatur. Motus periſtalticus, nervorum abdominis vi vitali immutata, augeri nequit, mutantur vero hac via totius nervoſi ſyſtematis actiones.

§. 29.

Aucta tractus inteſtinorum ſecretio, auctaeque eorum actiones, produci tantum poſſunt, cum fluida maiori quantitate in ea vrgent, nervorumque activitas in inteſtinorum nervis aucta eſt. Quomodo ſi fluidorum normalis innormalisve per corpus diſtributio, nervorumque actiones commutantur, congeſtiones ad caput thoracisque viscera diminuuntur, normales abnormesque aliorum organorum ſecretiones, e. gr. cutis exhalationes, aut diminuuntur,

nuuntur, aut plane delentur, actiones reliquorum organorum, qui cum ductu cibario dynamice coniunguntur, debilitantur. e. ſ. p.

§. 30.

Laxantia igitur propinanda ſunt

I. Vt actiones vitales organorum abdominis, praeſertim venae portarum, augeantur. Prae aliis vero, quum ad alvi obſtructionem inclinatio adeſt, venae portarum ſanguinis circulationi impedimenta oppones, ne hypochondria, veſania, haemorrhoides aliaque morborum ſeminia oriantur. Ceteros vero laxantium effectus, quatenus per nimias et longo temporis ſpatio durantes intentiones tractum inteſtinorum debilitant, minime negligendos eſſe, per ſe apparet; Tempus igitur, quo adhibentur, remediorum vis doſisque inteſtinorum ſtatui morbi accommodari debent.

§. 31.

II. Vt fluida evacuentur, in morbis ſthenicis vniverſalibus topicisque, vt ſolidorum actiones diminuantur. Hic vero, vbi de evacuatione ipſa ſermo eſt, ea laxantia, quae inteſtina ipſa nimis excitant, prudenter evitanda ſunt, eaque remedia potiſſimum quaerenda,

quae

quae arteriosi systematis irritabilitatem diminuant, qualia sunt tartarus depuratus, Kali nitricum, Natrum sulphuricum etc.

§. 32.

III. Vt cumulatio fluidorum versus abdomen augeatur; quae quidem indicatio prioribus praecipue valebat temporibus, cum forte menstrua in mulieribus cessarent, et haemorrhoides, etiamsi esset status normalis virorum, tamen morbus haberentur. Haec opinio perversa plane interiit, et emmenagoga, nostrorum temporum meliori de catameniis, eorumque cum occonomia animali connexu scientiae fere apud medicos cessere. Cuinam nempe non apparet, vt agendi naturalem rationem concitemus vel exstinguamus, necessaria, quae deficiant, propinemus, cibos potusque roborantes offeramus, optimum esse emmenagogum, quin imo nonnunquam valetudinem, menstruis deficientibus, perfectam esse?

§. 33.

IV. Vt vis vitalis directio ab aliis abducatur organis, fluidaque ad aliam partem tendentia deriventur. Quomodo enim in stadio variolarum efflorescentiae excretio alvi vel naturalis,

turalis, vel artificialis peritiſſimis medicis maxime nociva fuit, eodem modo methodus laxans in desquamationis ſtadio ſaluberrimam ſeſe praeſtitiſſe notum eſt. Illic enim impedit, ne variolae efflorescant, quod ad feliciter morbum curandum perneceſſarium eſt, hic, ne in ſingulis partibus vlcera effingantur, prohibet.

Denique his et illam, profecto nimis neglectam, laxandi methodum adnumerare debemus, quae in ſenibus vlcerum inveteratorum multitudine plenis adhibetur, et ſaepiſſime ſalutaris mihi eſſe videtur. Nam partim abuſu, partim aliorum indicationum neglectione in ſuſpicionem venit et obſolevit. Tractu enim inteſtinorum, ſeriei organorum ſecernentium parte, vehementius agente, organum illud abnormes actiones exſerere definit. Et quamquam iſta methodus haud vbique ſanitatem producit, ſaepiſſime tamen aliis medicamentis quaſi viam aperit, vt eo certior ſalutaris effectus eſſe videatur.

§. 54.

Hoc modo prima methodi evacuandi indicia deſignavi. Indulgentiae iudicum meorum iam confidens, non tantum ſpero, verum etiam confido, fore, vt iſthoc periculum non ſevere, ſed perhumaniter iudicent. Nam in magnis voluiſſe iuveni pro excuſatione eſt.